

מידע ראשוני על המענים לצוותים הרפואיים במהלך מלחמת "חרבות ברזל"

מסמך זה נכתב לבקשת ועדת הבריאות של הכנסת לקראת דיון בנושא המענים לצרכי הצוותים הרפואיים בבתי החולים בתקופת מלחמת חרבות ברזל, ובו מוצג מידע ראשוני על הסיוע הנפשי והסיוע בטיפול בילדים המוצעים לצוותים הרפואיים במהלך המלחמה כמו גם על ההתאמות המוצעות בבחינות הרישוי ובבחינות ההתמחות לרופאים.

1. מבוא

מתקפת הטרור של ארגון הטרור חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ופרוץ מלחמת חרבות ברזל הובילו לגיוס של אזרחים רבים לשירות מילואים, ביניהם רופאים ו/או בני זוגם. בנוסף, ירי טילים על העורף הוביל להשבתה של מסגרות החינוך תחילה בכל רחבי המדינה ובהמשך באזורים שנותרו מאוימים כמו גם לפינוי אוכלוסייה מדרום המדינה ומצפונה. לצד כל זאת נדרשה מערכת הבריאות לשמר את פעילותה השוטפת, ככל האפשר, במקביל למתן מענה למספר גדול של פצועי ונפגעי המלחמה. מציאות זו יצרה קשיים ביכולת של הצוותים הרפואיים לשלב בין עבודה לבין הצרכים המשפחתיים, ועבור סטודנטים ומתמחים ברפואה נוצרו גם קשיים הקשורים לעמידה בחובות ההכשרה. נסיבות אלו הובילו לפניית של ארגון המתמחים "מרשם" למשרד הבריאות ולהסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) בבקשה להתאים את תנאי העבודה וההכשרה של רופאים מתמחים למצב המלחמה.

במסמך זה התבקשנו על-ידי ועדת הבריאות של הכנסת לבחון שלוש סוגיות מרכזיות: האחת, מהן ההתאמות שנעשו בבחינות הרישוי ובבחינות ההתמחות לרופאים; השנייה, מהו הסיוע בטיפול בילדים המוצע לעובדי הצוותים הרפואיים; והשלישית, מהו הסיוע הנפשי המוצע לצוותים הרפואיים במהלך המלחמה. בשל הזמן הקצר שעמד לרשותנו לצורך כתיבת המסמך פנה מרכז המחקר והמידע של הכנסת למשרד הבריאות, להר"י, לארגון "מרשם" ולבתי החולים בצפון הארץ ובדרומה (זיו בצפת, פוריה בטבריה, לגליל המערבי בנהריה, אסותא אשדוד, סורוקה בבאר שבע וברזילי באשקלון).

2. הקלות בבחינות רישוי ובחינות התמחות ברפואה

2.1 בחינות רישוי

סטודנטים שהשלימו את **לימודי הרפואה** בחו"ל ומבקשים לעסוק ברפואה כללית בישראל נדרשים לעמוד בבחינת רישוי ממשלתית המתקיימת פעמיים בשנה. לפי אתר משרד הבריאות, בחינות הרישוי ברפואה נדחתה מה-8 בינואר 2024 ל-12 במרץ 2024.¹ איננו יודעים אם נערכו התאמות גם במועדי קורס ההכנה לבחינת הרישוי ברפואה (הצלחה בבחינת המגן בסוף קורס ההכנה מקנה נקודות בונס בבחינת הרישוי).²

ברפואת שיניים בחינת הרישוי מיועדת לבוגרי לימודים בישראל ובחו"ל והיא בנויה משני שלבים. על-פי אתר משרד הבריאות, שלב א' התקיים בחודש ספטמבר 2023 בעוד שלב ב' שאמור היה להיערך בתחילת חודש אוקטובר נדחה לסוף חודש נובמבר 2023. באתר משרד הבריאות נכתב כי למשרתי מילואים בלבד, שלא יכלו לגשת לבחינה בנובמבר, יועד מועד נוסף ב-14 בדצמבר 2023. נכון למועד כתיבת מסמך זה, מועדי הבחינות במרץ (שלב א') ובאפריל (שלב ב') 2024 נותרו בעינם.³

נציין כי **בחינות רישוי מתקיימות גם במקצועות בריאות נוספים**; חלקן נדחו וחלקן התקיימו במועדן המקורי. הבחינות שנקבעו לחודשים נובמבר ודצמבר במקצועות ריפוי בעיסוק, פיזיותרפיה וקלינאות תקשורת התקיימו במועד שנקבע מראש, ולדברי המשרד בפיזיותרפיה ייתכן מועד בחינה נוסף בפברואר 2024 שמועדו הסופי יקבע בהמשך.⁴ לעומת זאת, הבחינות בתזונה ובקרימינולוגיה נדחו מאוקטובר 2023 לנובמבר 2023 והבחינה באופטומטריה שהייתה אמורה להתקיים בסוף אוקטובר 2023, תתקיים בינואר-פברואר 2024: הבחינה העיונית תתקיים בפברואר 2024 והמעשית בסוף ינואר 2024. אין לנו מידע בנוגע לבחינות במעבדות (שנקבע למרץ 2024, ולדצמבר 2023 עבור עובדים בכירים) ובסיעוד (שנקבע לאמצע אפריל 2024).⁵

¹ משרד הבריאות, [דחיית בחינות רישוי בעקבות המצב הבטחוני](#), עדכון: 23 בנובמבר 2023; רפואה כללית - רישוי מקצוע, עדכון: 15 בנובמבר 2023, כניסה (לשני הפריטים): 19 בדצמבר 2023.

² משרד הבריאות, אגף לרישוי מקצועות רפואיים, [בחינות הרישוי הממשלתיות ברפואה כללית](#), עדכון: 15 בנובמבר 2023, כניסה: 19 בדצמבר 2023.

³ משרד הבריאות, [דחיית בחינות רישוי בעקבות המצב הבטחוני](#), עדכון: 23 בנובמבר 2023; משרד הבריאות, אגף לרישוי מקצועות רפואיים, [בחינות הרישוי הממשלתיות ברפואת שיניים](#), כניסה (לשני הפריטים): 19 בדצמבר 2023.

⁴ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 1-2.

⁵ משרד הבריאות, אגף לרישוי מקצועות רפואיים, [בחינות הרישוי הממשלתיות בריפוי בעיסוק](#), עדכון: 23 בנובמבר 2023; [בחינות הרישוי הממשלתיות בתזונה](#), עדכון: 23 בנובמבר 2023; [בחינות הרישוי הממשלתיות בפיזיותרפיה](#), עדכון: 9 באוקטובר 2023; [בחינות הרישוי הממשלתיות ברפואת שיניים](#), עדכון: 18 בדצמבר 2023, כניסה (לכל הפריטים): 19 בדצמבר 2023; שם, מינהל הסיעוד, [בחינות רישוי לבוגרי לימודי סיעוד בחו"ל](#), כניסה: 19 בדצמבר 2023.

2.2 בחינות התמחות במקצועות הבסיסי

לאחר קבלת הרישיון לעסוק ברפואה כללית בישראל, הרופא יכול להמשיך להתמחות באחד ממקצועות ההתמחות ברפואה (מקצועות בסיסי). במהלך תקופת ההתמחות על המתמחה לעמוד בשתי בחינות התמחות: בחינת שלב א' הנערכת פעם בשנה, בחודש יוני, בתום שנתיים התמחות; בחינת שלב ב' הנערכת בשני מועדים – סתיו ואביב – שנה לפני תום ההתמחות (חצי שנה בהתמחות ברפואת המשפחה).⁶

לפי מכתב ששלח משרד הבריאות לארגון מרשם בדצמבר 2023, בשנת 2024 יתקיימו שני מועדים לבחינת שלב א' בכל המקצועות ההתמחות,⁷ אך לא צוין באילו תאריכים. הר"י מסרה לנו כי מועד אחד יתקיים בסוף מאי 2024 (בהתמחות ברפואה פנימית ביוני 2024) במקום ביוני 2024, ומועד נוסף יתקיים בספטמבר 2024 (ברפואה פנימית באוקטובר). לדברי הר"י בקביעת מועדי הבחינות נלקחו בחשבון כמה שיקולים: האפשרות לרצף של ימים לצורך עריכת הבחינות בכלל המקצועות הרלוונטיים, היעדר חפיפה בין בחינות שונות, מרווח בין בחינה לבחינה, חגים ומועדים ועומס העבודה על העוסקים במלאכת הבחינות.⁸ במכתב ששלח ארגון מרשם למועצה המדעית של הר"י בסוף נובמבר 2023 הוא קבל על המועדים שנקבעו (מבלי לנקוב בתאריכים) שכן לדבריו הם אינם מותירים למתמחים די זמן ללמוד לקראת המבחן.⁹

נציין כי לפי האתר של הר"י, יונהגו שינויים נוספים בבחינות שלב א' כגון קיצור השאלון מ-150 ל-100 שאלות (לבחירת כל איגוד מקצועי, כל עוד אורך השאלון זהה בשני המועדים) ואורך הבחינה ייקבע לפי מספר השאלות שישאלו בבחינה.¹⁰ ארגון מרשם העלה בפנינו כי קיצור השאלון עלול דווקא להקשות על הנבחנים מכיוון שלכל שאלה יינתן משקל גבוה יותר. הארגון ביקש שיפורסם מיקוד קונקרטי של החומר לבחינה.¹¹

באשר למועדי בחינות שלב ב' של התמחות הבסיסי, הר"י מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי במהלך שנת 2024 יתקיימו שלושה מועדים של בחינות אלה: מבחני סתיו 2023 יידחו

⁶ ההסתדרות הרפואית בישראל, זכאות לבחינה – שלב א'; זכאות לבחינה – שלב ב', כניסה (לשני הפריטים): 19 בדצמבר 2023.

⁷ פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, מענה לפניותיכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה, מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.

⁸ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 24 בדצמבר 2023, מכתב, עמ' 3 – 4.

⁹ נעמה כהן, מנכ"לית, מרשם, שיחת טלפון, 13 בדצמבר 2023; ד"ר ריי ביטון, יו"ר ארגון מרשם, בחינות לאור מלחמת חרבות ברזל, מכתב למועצה המדעית של הר"י, 26 בנובמבר 2023.

¹⁰ ההסתדרות הרפואית בישראל, הנחיות המועצה המדעית להתמחות ובחינות בזמן מלחמת "חרבות ברזל", כניסה: 19 בדצמבר 2023.

¹¹ ד"ר ריי ביטון, יו"ר ארגון מרשם, בחינות לאור מלחמת חרבות ברזל, מכתב למועצה המדעית של הר"י, 26 בנובמבר 2023; נעמה כהן, מנכ"לית, מרשם, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

מאוקטובר – נובמבר 2023 לפברואר – מרץ 2024; מבחני אביב 2024 יידחו ממרץ – אפריל 2024
 ליולי 2024; ומבחני סתיו 2024 יידחו מאוקטובר – נובמבר 2024 לדצמבר של אותה שנה.¹²

2.3 בחינות התמחות במקצועות העל

רופאים בעלי תעודת רופא מומחה באחד ממקצועות הבסיס יכולים להמשיך להתמחות באחד ממקצועות העל. כחצי שנה לפני תום התמחות העל על המתמחה לעמוד בבחינה מסכמת בת שני חלקים, שנערכת פעם בשנה בחודשים דצמבר – ינואר. לפי האתר של הר"י, הבחינות בהתמחויות העל שהיו אמורות להתקיים כאמור בדצמבר-ינואר נדחו לחודשים פברואר-מרץ 2024 ויוכלו להיבחן בהן מתמחים שנכון לסוף חודש ינואר 2024 תיוותר להם שנה לסיום ההתמחות, במקום חצי שנה נכון לסוף חודש אוקטובר כנדרש במועד המקורי של הבחינה.¹³

עם זאת, ארגון מרשם טוען כי בשל הקושי של המתמחים לגשת למבחנים אלה גם בתאריכים החלופיים, יש להחליף את הבחינות בקבלת אישור של ועדה מקצועית בהתבסס על המלצתו של מנהל המחלקה שבה בוצעה ההתמחות. לדברי הארגון, שיטה זו מקובלת במדינות אחרות והינה ישימה בשל מספרם הקטן של מתמחים בכל מקצוע על. כמו כן מדובר ברופאים שהשלימו את פרק הזמן הנדרש להתמחות העל, ולכן ניתן להעריך שיש להם את המומחויות הנדרשת לקבלת התואר.¹⁴ הצעה זו נדחתה על ידי משרד הבריאות, וזאת לדבריו מתוך רצון לשמור על רמת מקצועות העל.¹⁵

הר"י מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי לצד הרצון להתחשב בכלל הגורמים העוסקים במבחנים – ביניהם המגויסים, המתמחים במחלקות והבוחנים – עומד לנגד עיניה הרצון לשמור על איכות ההתמחות בישראל ועל שוויון בין כלל התעודות המוענקות מטעמה לאורך השנים. לדברי הר"י, בימים אלה היא פרסמה סקר לכלל המתמחים והמתמחות על מנת לקבל מידע על שיעור המגויסים למילואים ועל ההשתתפות המשוערת בבחינות השונות.¹⁶

¹² פרופ' אייל ענתבי, ממלא מקום יו"ר המועצה המדעית ויו"ר ועדת הכרה עליונה, ופרופ' חנוך קשתן, יו"ר המועצה המדעית, [התמחות בעת מלחמת "חרבות ברזל" – איגרת למתמחה](#), 25 באוקטובר 2023; ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 24 בדצמבר 2023, עמ' 4 – 5.

¹³ ההסתדרות הרפואית בישראל, [מועד הבחינה - מקצועות על; זכאות לבחינה - מקצועות על; הנחיות המועצה המדעית להתמחות ובחינות בזמן מלחמת "חרבות ברזל"](#), כניסה (לכל הפריטים): 19 בדצמבר 2023.

¹⁴ נעמה כהן, מנכ"לית, מרשם, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

¹⁵ ד"ר ריי ביטון, יו"ר ארגון מרשם, [בחינות לאור מלחמת חרבות ברזל](#), מכתב למועצה המדעית של הר"י, 26 בנובמבר 2023; ד"ר ריי ביטון, יו"ר ארגון מרשם, [בחינות בזמן המלחמה](#), מכתב לשר הבריאות ולמנכ"ל נשרד הבריאות, 31 באוקטובר 2023; נעמה כהן, מנכ"לית מרשם, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023; פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, [מענה לפניותכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה](#), מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.

¹⁶ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת מכתב, 24 בדצמבר 2023, עמ' 2 – 3, 6.

3. מסגרות לילדי עובדים

הקושי של צוותים רפואיים לשלב בין העבודה לבין הטיפול בילדים בתקופה המלחמה שבה אחד מבני הזוג מגויס למילואים ומערכת החינוך אינה פועלת במתכונת מלאה העלה את הצורך במסגרות לטיפול בילדים של עובדי מערכת הבריאות.

כיום משרד הבריאות נותן מענה בנושא זה באמצעות הפעלת מסגרות לילדים בגילאי 12-

3. לפי המשרד המסגרות מופעלות על בסיס נוהל משרדי שנכתב בתיאום ובאישור השותפים הרלוונטיים ובהם רח"ל (אם כי נוהל זה לא הועבר לעיוננו) והן פועלות בהתאם להנחיות פיקוד העורף באותו אזור ומיועדות לילדי עובדים חיוניים שתועדפו על-ידי המוסד הרפואי.¹⁷

לדברי המשרד, מכלול מסגרות במשרד הבריאות, הוא האמון על ניהול המסגרות לילדי העובדים החיוניים במערכת הבריאות בשעת חירום ולשם הפעלת מסגרות אלה התקשר המשרד עם חברת אלקטרה טרגט, חברה המתמחה בניהול פרויקטים, שבתקופת הקורונה ביצעה בין השאר מערך דיגום (עם בית החולים שיבא) ומרכזי חיסונים. חברה זו מפעילה עבור המשרד מסגרות בימים ראשון עד חמישי בשעות 07:00 – 16:00 עם צוות המורכב ממדריכים בני 18 ומעלה עם ניסיון של מעל שנה בחינוך בלתי פורמלי. לדברי המשרד, תקציב מסגרות אלה נקבע באופן שבועי על בסיס הנחיות פיקוד העורף והצרכים שעולים מהשטח.¹⁸

משרד הבריאות מסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי **כבר ב-8 באוקטובר 2023 נפתחו מסגרות לילדים בני 3 – 12 בבתי החולים סורוקה בבאר שבע, ברזילי באשקלון ובמרכז לבריאות הנפש בבאר שבע.** משיחות שקיים מרכז המחקר והמידע של הכנסת עם

בתי החולים סורוקה וברזילי עלה כי בשני המוסדות אכן הופעלו החל מה-8 באוקטובר 2023 מסגרות לילדים בני 3 – 12 בימים ראשון עד חמישי בשעות היום. בסורוקה פעלה עד לחזרה ללימודים באזור זה מסגרת בתפוסה מירבית של 350 ילדים ובברזילי המסגרת עדיין פועלת כיום עבור כ-60 ילדים, מכיוון שמוסדות הלימודים באשקלון טרם חזרו לפעילות מלאה.¹⁹

לדברי משרד הבריאות, עם התקדמות המלחמה היקף המסגרות הלך וגדל בהתאם לתיעוד המנכ"ל אל מול הצרכים שעלו מהשטח כמו גם צרכים מערכתיים. כך למשל, אסותא אשדוד מסרה לנו כי ב-8 באוקטובר נפתחה בבית החולים מסגרת לכ-70 ילדים בני 3 – 10 שאוישה על ידי סיעות מהגנים העירוניים באשדוד ורק לאחר מכן הגיעו צוותים מטעם טרגט אלקטרה.²⁰ לפי נתוני המשרד בשיא הפעילות פעלו מסגרות לבני 3-12 ב-68 מוסדות בריאות עבור מעל ל-

¹⁷ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 2 – 4.

¹⁸ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 2 – 4; אלקטרה טרגט, [אודותינו](#); [ניהול פרויקטים בתחום הרפואה](#), כניסה (לשני הפריטים): 24 בדצמבר 2023.

¹⁹ אלה אמויאל, מנהלת משאבי אנוש, סורוקה מרכז רפואי אוניברסיטאי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023; ד"ר שני מנשקו טשכמר, פסיכולוגית ראשית, המרכז הרפואי האוניברסיטאי ברזילי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023.

²⁰ תבור אנושי, ראש אגף משאבי אנוש, בית החולים האוניברסיטאי אסותא אשדוד, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

2,000 ילדים.²¹ עם זאת, לדברי הר"י, רק בחלק מבתי החולים ורק במספר יישובים או מחוזות בודדים של מרפאות הקהילה הוקמו מסגרות לילדים.²²

ככל שחלף הזמן ושנו הנחיות פיקוד העורף צומצמו מספר המסגרות לילדים. ב-21 בדצמבר 2023 מסר משרד הבריאות למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי כיום פועלות ברחבי הארץ **רק חמש מסגרות לילדים בגילאי 3-12** (ברזילי באשקלון, כללית באשקלון, מרחבים בבאר יעקב, בית החולים לגליל המערבי בנהריה וכללית נהריה) ובהן 160 ילדים. משיחה שקיימנו עם המרכז הרפואי לגליל ב-24 בדצמבר 2023 עולה כי המסגרת במוסד חדלה מלפעול.²³

באשר למסגרות לילדים מתחת לגיל 3, כיום מענה המשרד אינו כולל גילאים אלה ולפי מכתבו של המשרד לארגון מרשם בגילאים אלה קיימת בעיה בכלל המערכת והסקטורים. לדברי משרד הבריאות הוא מסייע בפתרון בעיות לפתיחת מסגרות עבור ילדים אלה בכל מקום שבו יש צורך. חטיבת בתי החולים הממשלתיים, האמונה על בתי החולים הממשלתיים בלבד, התקשרה במסגרת הסכמי הפעלה במצב חירום עם ויצ"ו ונעמ"ת לשם הפעלת מסגרות לבני 0-3 בחלק מבתי החולים הממשלתיים. בבתי החולים הממשלתיים לאשפוז כללי התקשרה החטיבה להפעלת מסגרת בשמונה מתוך 11 בתי חולים: איכילוב (תל אביב), הלל יפה (חדרה), שמיר (באר יעקב), רמב"ם (חיפה), בני ציון (חיפה), וולפסון (חולון), שיבא (רמת גן) וברזילי (אשקלון). בתי החולים לאשפוז כללי שבהם לא הוקמו מסגרות הם: פוריה בטבריה, זיו בצפת ולגליל המערבי בנהריה. מבית החולים פוריה בטבריה נמסר כי בבית החולים לא פעלה מסגרת לילדים מתחת לגיל 3 בשל חוסר עניין מצד הצוות, ולדברי בית החולים משרד הבריאות היה מוכן לממן גם מסגרת לילדים בני 0-3 במקרה והביקוש היה מאפשר את פתיחתה.²⁴ מהמרכז הרפואי לגליל נמסר כי נעשה מאמץ לפתוח מסגרת עבור ילדים בני 0-3, אך לויצ"ו ולנעמ"ת לא היו מתחמים מתאימים עקב הצורך שלהם לטפל בילדים של עובדים חיוניים אחרים.²⁵ אין בידנו מידע על הסיבה לאי-פתיחת המסגרת לבני 0-3 בבית חולים זיו.

חטיבת בתי החולים פעלה גם לפתיחת מסגרת לילדים בבית חולים ממשלתי אחד לבריאות הנפש (מרחבים באר יעקב),²⁶ אולם אין בידנו מידע מדוע הוקמה מסגרת רק באחד מתוך שמונה בתי החולים הממשלתיים לבריאות הנפש וכן מדוע לא נפתחה מסגרת במרכזים הממשלתיים לטיפול גריאטרי.

²¹ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 2-3; פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, מענה לפניוטיכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה, מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.

²² ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 24 בדצמבר 2023, מכתב, עמ' 8.

²³ גלית טמיר, מנהלת משאבי אנוש, המרכז הרפואי לגליל, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

²⁴ יערה חליף יועץ, אחראית רווחה ומרכזים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידאו, 20 בדצמבר 2023.

²⁵ גלית טמיר, מנהלת משאבי אנוש, המרכז הרפואי לגליל, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

²⁶ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 3-4.

מבין המסגרות שנפתחו לילדים בגילאים 0-3 בבתי החולים הממשלתיים, נכון להיום רק אחת מהן פועלת, המסגרת בבית החולים ברזילי באשקלון, ככל הנראה כתוצאה מכך שמערכת החינוך בעיר עדיין לא חזרה לפעילות מלאה. משיחתנו עם בית החולים ברזילי עולה כי במסגרת זו, המופעלת על-ידי ויצ"ו, מושמים כיום כ-40 ילדים בני 0-3, אך צוין כי שאלת המימון עבור המסגרות (גם זו לגילי 3 – 12) עדיין פתוחה מול משרד הבריאות.²⁷

כאמור, חטיבת בתי החולים הממשלתיים נתנה מענה לילדי 0 – 3 בבתי החולים הממשלתיים בלבד, בעוד שלשאר בתי החולים ומוסדות הבריאות לא נתן משרד הבריאות מענה. לדוגמה, מבית החולים סורוקה, שבבעלות כללית, נמסר כי בבית החולים לא פעלה מסגרת עבור ילדים בני 0 – 3 מכיוון שלא נמצא מימון לכך וזאת על אף ביקוש של לכל הפחות 200 ילדים.²⁸ הר"י מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי יש להקים מסגרות לילדים בכל מוסד רפואי, הן בבית החולים והן בקהילה, מגיל חצי שנה ומעלה.²⁹ ממשרד הבריאות נמסר כי לאור חשיבות הנושא הוא בוחן היערכות למתן מענה לבני 0 – 3.³⁰

משרד הבריאות העלה בפנינו כי המוסדות היו מרוצים מהמסגרות לילדים שהפעיל המשרד. עם זאת, מהשיחות שלנו עם בתי החולים עלתה בקשה לתכנים יותר חינוכיים עם צוות מנוסה יותר בחינוך פורמלי ומבית החולים ברזילי הועלתה בקשה להרחבת שעות הפעילות, עד כדי הפעלה בכל שעות היממה, בהתאם לצרכים של המוסד הרפואי.³¹ כמו כן, בית החולים אסותא באשדוד ציין כי אמנם משרד הבריאות מימן את המסגרת, אך לדבריו בית החולים הוסיף תכנים על חשבונו וגם סיפק אוכל ממתבח בית החולים. טענה נוספת שהועלתה נוגעת לקשיים באיתור מקום להפעלת המסגרת,³² כך לדוגמה בבית החולים זיו ובתחילת הפעילות גם בפוריה שירות זה הוגבל עקב היעדר מקום ממוגן.³³

הר"י מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי היא סבורה שיש צורך בהקצאת תקציבים ייעודיים להקמת מעונות ופעוטונים לילדי הצוותים החיוניים "שיפעלו כדבר שבשגרה בתוך

²⁷ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 4; "ר שני מנשקו טשכמר, פסיכולוגית ראשית, המרכז הרפואי האוניברסיטאי ברזילי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023.

²⁸ אלה אמויאל, מנהלת משאבי אנוש, סורוקה מרכז רפואי אוניברסיטאי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023.

²⁹ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 24 בדצמבר 2023, עמ' 7 – 8.

³⁰ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 3.

³¹ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 4; אלה אמויאל, מנהלת משאבי אנוש, סורוקה מרכז רפואי אוניברסיטאי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023; ד"ר שני מנשקו טשכמר, פסיכולוגית ראשית, המרכז הרפואי האוניברסיטאי ברזילי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023; יערה חליף יועץ, אחראית רווחה ומכרזים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידאו, 20 בדצמבר 2023.

³² תבור אנושי, ראש אגף משאבי אנוש, בית החולים האוניברסיטאי אסותא אשדוד, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023; יערה חליף יועץ, אחראית רווחה ומכרזים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידאו, 20 בדצמבר 2023.

³³ רחלי חניא, מזכירות משאבי אנוש, מרכז רפואי זיו, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 24 בדצמבר 2023; יערה חליף יועץ, אחראית רווחה ומכרזים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידאו, 20 בדצמבר 2023.

המוסדות הרפואיים ויאפשרו את המשך פעילותם השוטפת של הרופאים גם בעתות חירום".³⁴ ארגון מרשם סבור כי המסגרות שנפתחו על ידי משרד הבריאות לילדי העובדים במערכת הבריאות מהוות מענה חלקי בלבד לצורכי העובדים, ולדברי הארגון יש צורך במענים נוספים לעובדים, כגון קיצור תורנויות ומתן סבסוד לטיפול בילדים. לטענת הארגון, משרד הבריאות דחה את ההצעות האלה. במכתבו של פרופ' יציב לארגון מרשם נכתב כי כיום מתקיימת במשרד הערכת צרכים במערכת הבריאות בנושא זה.³⁵

4. סיוע נפשי לצוותי רפואה

במהלך המלחמה אנשי צוות רפואה נאלצים להתמודד עם לחצים מגוונים, למשל גיוס של קרובים לשירות צבאי לפרקי זמן ממושכים, שילוב עבודה עם צרכים משפחתיים, הצורך בהענקת טיפול רפואי במצבים קשים ועומסים מוגברים. לאור זאת עלה הצורך במתן סיוע נפשי לצוותים אלה.

משרד הבריאות לא השיב לשאלתנו באשר לסיוע הנפשי הניתן לצוותים רפואיים והפנה אותנו למכתבו של פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים במשרד

הבריאות, לארגון מרשם. בסעיף 5 במכתבו של יציב נכתב כי מנהלי בתי החולים עושים מאמצים רבים בתוך בתי החולים על מנת להעניק לצוותים הרפואיים סיוע נפשי. על-פי מכתבו של יציב, בתי החולים פועלים באמצעות פנייה פרואקטיבית לרופאים במטרה להפנותם לקבלת ייעוץ רגשי, לרוב לפסיכולוגים ומעובדים סוציאליים בתוך בית החולים או לגורמים מחוץ לבית החולים, כגון שירות "מפנה" שהינו מערך לסיוע אישי, רגשי ונפשי שמציעה הר"י לרופאים או מרכז "לבריאות" לתמיכה נפשית ומניעת שחיקה שמפעילה עמותת אלה עבור עובדי מערכת הבריאות במסגרת התוכניות הלאומית לחיזוק עובדי מערכת הבריאות ומניעת שחיקה.³⁶

בשיחות שקיימנו עם בתי החולים עלה כי בחלקם קיימת עוד מלפני המלחמה הנוכחית יחידה המציעה סיוע נפשי לעובדים, בין השאר באמצעות פניות יזומות לאיתור עובדים שצריכים סיוע זה. לדוגמה, להלן המענה הקיים בבתי החולים אסותא אשדוד, סורוקה, ברזילי ופוריה:

באסותא אשדוד קיימת תוכנית התערבות שנתית עם דגש על יחידות מסוימות (למשל, המחלקה לרפואה דחופה), וכעת המענה המוצע הורחב וכלל העובדים הוזמנו לפנות למערך התמיכה, המופעל בין השאר על-ידי עובדים סוציאליים ופסיכולוגים. מבית החולים נמסר כי אחרי המפגשים

³⁴ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 24 בדצמבר 2023, עמ' 8.

³⁵ פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, מענה לפנייתכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה, מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.

³⁶ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע, מכתב, 21 בדצמבר 2023, עמ' 5; פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, מענה לפנייתכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה, מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.

הראשונים מטופל עשוי לקבל הפניה למטפל מחוץ לבית החולים (בתמיכת המוסד). אין בידנו מידע על מספר מקבלי שירותים אלה אך נמסר כי ניכרה עלייה במספר הפונים לסיוע זה.³⁷

בבית החולים סורוקה בבאר שבע ישנה יחידת חוסן המעניקה סיוע נפשי לעובדי סורוקה וכן פועלת ליישוג של עובדים החווים קשיים נפשיים, בין השאר באמצעות הגברת המודעות לתועלת של סיוע נפשי בקרב עובדים ומנהלים. יחידה זו פועלת גם בדרכים נוספות, למשל באמצעות ארגון פעילויות לא-שגרתיות (כגון התנדבות בקטיף). מאז ה-7 באוקטובר ועד לאמצע דצמבר טופלו בסורוקה כ-35% מעובדי המוסד (כ-1,670 עובדים), ולהערכת היחידה כ-10% מעובדי בית החולים נשאר עם סימפטומים של קושי נפשי לאורך זמן.³⁸

בבית החולים ברזילי באשקלון מוצע לצוותים הרפואיים סיוע נפשי באמצעות מרפאת פרסונל לעובדי המוסד. לדברי בית החולים כ-220 עובדים קיבלו מענה בתקופה זו מתוך כ-3,000 עובדים במוסד כולו, חלקם אחרי פנייה עצמאית וחלקם בעקבות יישוג. מבית החולים נמסר לנו כי נעשה מאמץ להשיג תקציב כדי לעבות את מרפאת הפרסונל, בין השאר על רקע המלחמה.³⁹

בבית החולים פוריה בטבריה הטיפול מוצע בעיקר על ידי עובדים סוציאליים, אך מאחר שרופאי בית החולים ממעטים להיעזר בשירותים אלו, פורסם מידע על "מפנה", מערך הסיוע של הר"י. עוד צוין כי בית החולים ניצל תרומה שהתקבלה לשימוש במיינדפולנס ופתח חדר חוסן לאזור רגשי. לדברי בית החולים עד כה ניתן מענה ל-23 עובדים, אך צוין כי בית החולים היה פחות חשוף ממוסדות אחרים לאירועי המלחמה ולרוב הפונים הייתה נגיעה אישית ללחימה.⁴⁰

מהדוגמאות שהוצגו לעיל עולה כי אין מדיניות אחידה וברורה באשר למתן סיוע נפשי לצוותים הרפואיים וכל בית חולים פועל בהתאם למדיניותו ומשאביו, ונשאלת השאלה האם אין מקום לקבוע נוהל ברור בנושא זה שילווה בהקצאה תקציבית מתאימה. כמו כן, לא ניתן ללמוד על מספר כלל מקבלי הסיוע הנפשי מקרב הצוותים הרפואיים במערכת הבריאות בישראל מתחילת המלחמה, שכן לצד היעדר מידע מכלל בתי החולים ומוסדות הבריאות בקהילה אין בידנו מידע על מספר הפונים למרכז "לבריאות" לתמיכה נפשית ומניעת שחיקה שמפעילה עמותת אלה עבור עובדי מערכת הבריאות במסגרת התוכניות הלאומית לחיזוק עובדי מערכת הבריאות ומניעת שחיקה. באשר למספר מקבלי הסיוע במסגרת שירות מפנה שמפעילה הר"י, לדברי הר"י מערך זה מטפל בכ-300 רופאים בשנה ולדבריה היא צופה

³⁷ תבור אנושי, ראש אגף משאבי אנוש, בית החולים האוניברסיטאי אסותא אשדוד, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

³⁸ ד"ר יעל לבאות, אחראית על יחידת חוסן, סורוקה מרכז רפואי אוניברסיטאי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023.

³⁹ ד"ר שני מנשקו טשכמר, פסיכולוגית ראשית, המרכז הרפואי האוניברסיטאי ברזילי, שיחת וידאו, 18 בדצמבר 2023.

⁴⁰ ענת רוזנבלום, מנהלת השירות הסוציאלי, וד"ר מאיר רוח, סגן מנהל בית החולים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידאו, 20 בדצמבר 2023.

עלייה במספר הפונים עקב המלחמה ולאחר המלחמה וזאת על בסיס העלייה בפניות בחודש האחרון ועל בסיס הניסיון ממשבר הקורונה.⁴¹

בהיעדר מדיניות אחידה כמו גם נתונים על מספר מקבלי השירות עולה השאלה בדבר יעילות הסיוע הנפשי המוצע כיום לצוותים רפואיים. מהשיחות שקיימנו עם בתי החולים ברזילי וסורוקה עלה כי היחידות הרלוונטיות קיבלו משוב חיובי מאנשי הצוות שקיבלו טיפול, ובברזילי אף נעשה כעת מחקר בקרב מטופלים שלדבריו מראה תגובות חיוביות ביותר.⁴² גם באסותא אשדוד צוין כי לדעתם העניקו טיפול כמיטב יכולתם, עם זאת הם מתקשים להעריך האם הצליחו לתת מענה מלא – ואף מצפים שיגלו צרכים נוספים בעתיד.⁴³ בהקשר זה צוין במענה של הר"י כי אין לה מידע בנוגע לטיבם המקצועי, לרמת הנגישות ולהיקף הסיוע הנפשי המוצע לרופאים בשירותים המוצעים על ידי המעסיקים או משרד הבריאות, אם כי להבנתה חלק ניכר מהרופאים נמנעים מהשימוש באפיקי סיוע אלה.⁴⁴ אין בידנו מידע על מה מבוססת הערכה זו.

נשאלת השאלה האם בכוננת משרד הבריאות לבחון את יעילות הסיוע הנפשי הניתן.

נוסף על הסיוע הנפשי הקיים כיום, פרופ' יציב ציין במכתבו כי משרד הבריאות נערך יחד עם ארגון הג'וינט לפתיחה של קבוצות תמיכת עמיתים למתמחים בשלושה בתי חולים שנמצאים בקרבת אזורי לחימה, אולם לא צוין באילו בתי חולים מדובר. משיחה שקיימנו עם המרכז הרפואי לגליל בנהריה עלה כי בית החולים משתתף בתוכנית זו, ולהערכתו הפעילות תתחיל בתחילת פברואר, אולם אין בידנו מידע על בתי חולים נוספים. לדברי ארגון מרשם, המימון של הג'וינט אמור לתת מענה בשישה בתי חולים,⁴⁵ ולכן לא ברור מהי הסיבה לכך שמשרד הבריאות מתכוון להפעיל את התוכנית רק בשלושה מוסדות. **מתשובת משרד הבריאות לא ניתן ללמוד מהי מהות התוכנית, מה מספר המשתתפים הצפוי בה ומהו סך התקציב שיוקצה לה. במכתבו כתב יציב כי פתיחת קבוצות התמיכה עם הג'וינט נמצאת בשלבי**

עבודה מתקדמים.⁴⁶

⁴¹ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 24 בדצמבר 2023, עמ' 7.

⁴² ד"ר יעל לבאות, אחראית על יחידת חוסן, סורוקה מרכז רפואי אוניברסיטאי, שיחת וידיאו, 18 בדצמבר 2023; ד"ר שני מנשקו טשכמר, פסיכולוגית ראשית, המרכז הרפואי האוניברסיטאי ברזילי, שיחת וידיאו, 18 בדצמבר 2023; ענת רוזנבלום, מנהלת השירות הסוציאלי, וד"ר מאיר רוח, סגן מנהל בית החולים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידיאו, 20 בדצמבר 2023.

⁴³ ד"ר מאיר רוח, סגן מנהל בית החולים, מרכז רפואי צפון ע"ש פדה (פוריה), שיחת וידיאו, 20 בדצמבר 2023; תבור אנושי, ראש אגף משאבי אנוש, בית החולים האוניברסיטאי אסותא אשדוד, שיחת טלפון, 24 בדצמבר 2023.

⁴⁴ ההסתדרות הרפואית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 24 בדצמבר 2023, עמ' 7.

⁴⁵ נעמה כהן, מנכ"לית, מרשם, שיחת טלפון, 13 בדצמבר 2023.

⁴⁶ פרופ' שאול יציב, מנהל האגף לרישוי מקצועות רפואיים, משרד הבריאות, מענה לפניותיכם באשר לצרכים של הצוותים הרפואיים ובחינות הרופאים לאור המלחמה, מכתב לארגון מרשם, 6 בדצמבר 2023.